İSMÂİL BİN ABDURRAHMÂN ES-SÂBÛNÎ

Horasan'da yetişen meşhûr hadîs, tefsîr ve Şafiî mezhebi fıkıh âlimi. Künyesi Ebû Osman olup, adı İsmâil bin Abdurrahmân bin Ahmed bin İsmâil bin İbrâhim bin Amr en-Nişâbûrî'dir.

Horasan'da Şeyh-ül-İslâm olarak meşhûr olmuştur. 373 (m. 983) yılında Nişâbûr'da doğdu. Birçok âlimin kendisinden hadîs-i şerîf rivâyet ettiği İsmâil bin Abdurrahmân, zamanın en büyük âlimlerinden idi. Hayâtını, İslâmiyeti öğretmek, bid'atleri ortadan kaldırmaya çalışmakla geçirdi. Hâfızası çok kuvvetli idi. Zühdü, ilmi ve çok ibâdet etmesiyle meşhûr oldu. 449 (m. 1057) senesi Muharrem'in dördüncü Cum'a günü Nişâbûr'da vefât etti. Cenâze namazını, Meydân-ı Hüseyn denilen yerde oğlu Ebû Bekr kıldırdı. Cenâze namazı çok kalabalık cemâat tarafından kılındı. Babasının mezarının yanına defn edildi.

Ebû Osman es-Sâbûnî hazretleri, din ve dünyâ işlerinde izzet ve şerefin en yüksek noktasına ulaşmıştı. Bulunduğu yeri neş'e ve huzûr kaplardı, öyle güzel ahlâkı vardı ki, herkes kıymetli sözlerini kabûl eder, kimse muhalefet etmezdi. Ebû Osman es-Sâbûnî, Horasan'ın ilk hadîs âlimlerindendir. Son derece güzel (fasih) konuşurdu. Tefsîr ilminde de mütehassıs idi.

Ebû Osman es-Sâbûnî hazretleri için Zehebî; "Ebû Osman es-Sâbûnî zamanında Horasan'ın Şeyh-ül-İslâmı idi" dedi.

Abdülgâfir el-Fârisî; “O, zamanın bir tanesi idi. senelerce müslümanlara va’z ve nasihatte bulundu ve namaz kıldırdı. Çok hadîs-i şerîf bildirdi. Çok kitap tasnif etti. Birçok âlim kendisinden hadîs-i şerîf dinledi. Dinde olmayan ve sonradan ortaya çıkan bid’at olan şeyleri ortadan kaldırdı” buyurdu.

Hâfız Ebû Bekr el-Beyhekî; “Ebû Osman es-Sâbûnî Şeyh-ül-İslâm olup, müslümanlara hakkıyla dinlerini ve dünyâlarını öğretirdi” dedi.

İmâm-ül-Haremeyn; “Mekke-i mükerremede idim. Ba’zı mühim ilmî mes’elelerde müşkilim ve tereddüdüm vardı. Rü’yâmda Resûlullah efendimizi (aleyhisselâm) gördüm. Bana, “Sen Ebû Osman es-Sâbûnî’nin i’tikâdı ve bildirdiği üzere ol.” buyurdular” diye anlattı.

Sükkerî; “Ben Ebû İshâk-ı İsferâînî’nin kitabını okudum. Orada Ebû Osman es-Sâbûnî hazretleri için, “O, İslâmın kılıcıdır, dalâleti yok edendir” yazıyordu” dedi.

Ebû Bekr bin Fûrek birgün Ebû Osman es-Sâbûnî hazretlerinin ilim meclisinden çıktı ve şöyle buyurdu: “Ben, bu gencin zekâ ve konuşmasına hayranım. Zîrâ Arabî ve Fârisîyi çok güzel konuşuyor ve herkesi hayrete düşürüyor. Dersini dinlemeye herkes geliyor.”

Sükkerî, kitabında şöyle anlatır: Ebû Osman es-Sâbûnî hazretleri, birgün hocası İmâm-ı Sehl Su’lûkî hazretlerinin dersinde bir mes’ele üzerinde konuştu. Hayasından dolayı, hocasının yüzüne bakamadı. Hocası, “Ey İsmâil! Başını kaldır da öyle konuş” buyurduğunda, Ebû Osman es-Sâbûnî, “Efendim, sizin yüzünüze bakarak konuşmaktan haya ederim” dedi. Bunun üzerine İmâm-ı Sehl hazretleri de, “Bu gencin aklına, zekâsına ve hayasına bakın ne güzel” buyurdu.

> Ebû Osman es-Sâbûnî hazretleri, vefât edeceği vakit çocuklarını yanına çağırdı. Onlara vasıyyetini bildirdi ve onları sesli ağlamaktan, bağırıp çağırmaktan ve üst başlarını yırtmalarından menetti. Sonra Ebû Abdullah Hâssati’yi yanına çağırdı. Ona Yâsîn Sûre-i şerîfesini okumasını istedi. O da okudu. Ebû Osman es-Sâbûnî hazretlerinin bir ara rengi değişti ve şu hadîs-i şerîfi okudu: Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdular ki; “Kimin son sözü Lâ ilahe illallah olursa, o kimse Cennete girer.” Bu hadîs-i şerîfi söyler söylemez vefât etti. Ebû Saîd şöyle anlatır. “Ebû Osman es-Sâbûnî hazretlerinin, vefât etmezden önceki son ilim meclisinde bulunuyordum. Mecliste çok kalabalık vardı. Kendisi için yüksek sesle: “Senin ömrün yetmişyedi senedir” dedi. Çok geçmeden vefât etti: Vefât ettiği zaman yetmişyedi yaşında idi.”

Fıkıh âlimi Ebü’l-Mehâsin bin Ebü’l-Hasen Kettân bir rü’yâsını şöyle anlatır: “Rü’yâmda çok güzel bir köşk gördüm. Ebû Osman es-Sâbûnî hazretleri orada idi. Yüzünü kıbleye dönmüş, insanlara va’zü nasihat ediyordu. Uyku ile uyanıklık arasında bir ses duydum: “Ben Rabbime kavuştum. Rabbim bana rahmet etti. Beni sevenlere de rahmet etti” buyurdu.”

Sâlih zâtlardan biri, tefsîr âlimi Ebû Bekr bin Ebî Nasr’ı rü’yâda gördü. Çok güzel bir koltuğa oturmuş, elinde birşey okuyordu. Ona ne okuduğunu sorduğumda, cevaben “Melekler hac ettiklerinde Ebû Osman es-Sâbûnî hazretlerinin kabrini de ziyâret ederler” buyurdu.

Ebû Hasen bin Zafer-i Hüseyn hazretleri, bir rü’yâsını şöyle anlatır: “Rü’yâmda Seyyid Nakîb Zeyd bin Ebi’l-Hasen’i gördüm. Yanında pırlanta mücevher dolu bir tabak vardı. “Bunları nereden aldınız?” dedim. Cevâb olarak, “Ebû Osman es-Sâbûnî hazretlerinin rûhunun üzerine serptiler, onlardan kalanı topladım” buyurdu.”

Şöyle anlatılır: Bir yahudi, bir akşam bir rü’yâ gördü. Rü’yâsını şöyle anlattı: “Ben Ebû Osman hazretlerini, vefâtından sonra rü’yâmda yeşil elbiseler içinde gördüm. Bir koltuğa oturmuş, etrâfında meleklerden büyük bir topluluk vardı. Onlar da güzel elbiseler içinde idiler. Ebû Osman es-Sâbûnî’ye “Rabbin sana ne muâmele yaptı?” diye sordum. Ebû Osman hazretleri cevap olarak,” Allahü teâlâ beni affetti. Cenâze namazımı kılanları da affetti” diye buyurdular. “Ben ne yapsam da sizler gibi olsam?” diye sorunca, “Eşhedü enlâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Resûlullah söyle” buyurdu. Ben de rü’yâmda böyle okudum.”

> Sabahleyin o yahudi, doğruca Ebû Osman hazretlerinin kabrine gitti. Orada bir topluluk vardı. Onlara rü’yâsını anlattı ve müslüman oldu.

“Ben, Allah rızâsı için müslüman oldum. Mal mülk için değil” dedi ve oradan ayrıldı.

Ebû Osman es-Sâbûnî hazretleri, ilimde üstün derecelere kavuştu ve hocasını geçti. Birçok âlim kitaplarında kendisinden bahsettiler. Zamanındaki ve daha sonraki şâirler, kendisini medhü sena eden şiirler söylediler. Vefâtı sebebiyle İmâm Ebü’l-Hasen ed-Dâvûdî, Ebû Osman için bir mersiye söyledi.

Göçtü ilim deryası İsmâil bu âlemden,
Çoktur onun için keder ve hüzün.
Bulmak dengini mümkün mü onun?
Herşey feryâd etti hüzünle için için.

Sorar herşey İsmâil’i yeryüzünde,
Nerede edep timsâlimiz, nerede?
Vefâtıyla yer, gök döktü göz yaşı,
Garip oldu onsuz ilim sanki.

Aldatmasın, kardeş dünyâ seni,
Gördüklerin geçici hepsi,
Ne kadar çok olsa malın,
Gelicidir ölüm dâim.

Ebû Osman es-Sâbûnî hazretleri birçok eser yazmıştır. Bunlardan önemli olanları: 1-Akîdet-üs-Selef, 2-El-Fusûl-ü fil-usûl’dür.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Tabakât-üş-şâfiiyye cild-4, sh. 271

2) El-Bidâye ven-nihâye cild-12, sh. 76

3) Şezerât-üz-zeheb cild-3, sh. 282

4) Tabakât-ül-müfessirîn (Süyûtî) sh. 7

5) El-A’lâm cild-1, sh. 317

6) Mu’cem-ül-müellifîn cild-2, sh. 275

7) Tabakât-ül-müfessirîn (Dâvûdî) cild-1, sh. 107